

At fortælle andre om høretabet

Niels-Henrik Møller Hansen, Eva Juul Toldam og Natascha Sofie Søndergaard

Et kendetegn ved høretab er, at det lader sig skjule. Det betyder, at det ofte er den enkelte, der lever med et høretab, som står alene med ansvaret for at fortælle omgivelserne om høretabets tilstedeværelse og indvirkning. I denne artikel vil vi beskrive nogle af de overvejelser, de unge har for og imod at fortælle omgivelserne om høretabet. Vi vil sætte fokus på nogle af de aspekter, der indgår i de unges overvejelser og tydeliggøre, hvad der potentielt opleves at være på spil for dem. Vi vil endvidere skitsere tre strategier der benyttes af de unge: Unkladelse, åbenhed og situationel vurdering – samt pege på, hvordan man kan støtte unge, der er usikre på, om og hvordan de skal fortælle andre om deres høretab.

Det er meget forskelligt, hvordan de unge håndterer at skulle fortælle andre om deres høretab. For nogle er det bare noget, man gør, mens det for andre kræver langt flere overvejelser, før de *måske* fortæller om høretabet. Der er også nogle unge, der vælger ikke at fortælle andre om deres høretab.

”... det føles bare ikke så naturligt at sige det første gang, eller sige det sådan på studiet hvor man skal præsentere sig for alle, sådan sige: ‘Hej, jeg er Emilie, jeg er døv på det ene øre.’”

Sådan fortæller Emilie omkring sine tanker om at skulle fortælle om høretabet til personer, hun møder for første gang. Hun er for det meste

Når høretab bliver betydeligt i ungdomslivet

CFD Rådgivning har i 2021 gennemført et litteraturstudie og en interviewundersøgelse omkring unge med betydeligt høretab. Syv unge i alderen 21-28 år med varierende typer høretab har deltaget i dybdegående interviews.

Denne artikel indgår i en artikelserie der gennem forskellige problemstillinger og begreber tegner et billede af hvordan og hvornår et høretab bliver betydeligt i et ungdomsliv.

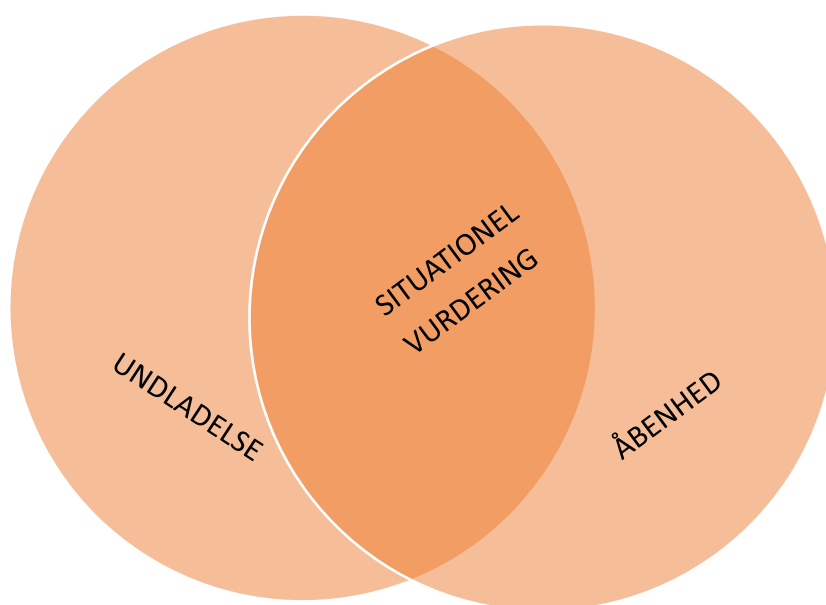
Artiklerne udgives løbende i 2022 og kan downloades på: [Unge og høretab - CFD](#)

sikker på, at livet ville være nemmere, hvis hun fortalte andre om høretabet i stedet for selv at være den eneste, der tager ansvar for, at hun kan deltage og følge med. Men på samme tid føler hun sig ubehageligt tilpas, hvis hun skal fortælle om høretabet. Det er faktisk noget, hun helst vil undgå. Hun er bange for, at hun vil blive opfattet som anderledes. Det er en balancegang mellem de vilkår, den nedsatte hørelse giver og et ubehag ved at skulle skille sig ud og dele noget sårbart om en selv med omgivelserne.

De unge med høretab, der indgår i denne undersøgelse, har hver især deres tilgang til, om

de skal fortælle andre om deres høretab. Det kan handle om, hvorvidt de skal fortælle om høretabet, hvordan det evt. skal gøres, hvornår og hvor meget man skal fortælle. I interviewene fortæller de unge om en frygt for at blive stempet som anderledes – en potentiel stigmatisering – det fylder meget i deres overvejelser om at dele informationen om høretabet med omgivelserne. Disse overvejelser er vigtige at få indblik i. De giver et analytisk glimt af de unges forhold til det høretab, de lever med. Det viser noget af kompleksiteten i funktionsnedsættelsen og de steder, hvor høretabet fylder noget og bliver betydeligt for den unge.

Når de unge indgår i nye sociale sammenhænge, står de overfor et valg om, hvorvidt de skal fortælle omgivelserne om deres hørenedsættelse. Det er et valg, de som oftest står alene med, og de har nøgternt set to strategier, de kan benytte: De kan vælge at fortælle omgivelserne om høretabet eller lade være. Dertil kommer der dog en tredje strategi, som er en kombination af de to, hvor den unge laver en vurdering i den konkrete kontekst og ud fra dette afgør, om de vil fortælle om høretabet. Valget er således mellem åbenhed eller undladelse – eller en kombination af disse, hvor den unge lader konteksten afgøre, om de fortæller det. Den kombination kalder vi for situationel vurdering.

Figur 1. De tre strategier. Ved strategien "undladelse" fortæller den unge ikke om høretabet. Ved strategien "åbenhed" fortæller den unge omgivelserne om høretabet og evt. behov/ønsker det giver. I den tredje strategi – situationel vurdering – afgør den unge om det er et gunstigt tidspunkt eller sammenhæng for vedkommende at informere om høretabet.

I det følgende vil vi præsentere de unges beskrivelser. De er for fremstillingens skyld klart opdelt. Det vil de ikke nødvendigvis være i virkeligheden, selvom de i interviewene bliver klart repræsenteret igennem tre interviewdeltagere, der har hver deres karakteristiske måde at forholde sig til, om de vil fortælle omgivelserne om deres høretab.

Strategi 1: Undladelse

Emilie fravælger høreapparater. Hun ønsker at gøre det svært for andre at finde ud af, at hun har et høretab og tænker, at høreapparaterne ville afsløre det, hun vil skjule. Dette illustrerer hendes frygt for at blive stigmatiseret. Hun vil hellere undgå, at høretabet synliggøres, end hun vil bruge høreapparater. For hende er ”gevinsten” (bedre lyd) som høreapparaterne kunne give hende mindre end omkostningerne ved potentielt at blive ”afsløret” som en, der har høretab. Dog skal det fremhæves, at Emilie også fravælger høreapparaterne, fordi hun ikke har tiltro til, at de ville gøre hendes hørelse ret meget bedre.

Emilie fortæller om en situation, hvor hun oplevede at blive fravalgt på grund af høretabet:

”Jeg kan huske, der var en eller anden gang, jeg var på datingmarkedet, jeg så skrev det. Af en eller anden grund så havde jeg lige den dag lyst til at være sådan. Så jeg spurgte ham, om der var noget særligt ved ham, og så skrev han et eller andet, og så spurgte han ligesom om der var noget med mig, og så skrev jeg tilbage, ’Nårh, men det er fordi jeg er døv på det ene øre’, og så... så stoppede han samtalen.”

Her vælger den person, som Emilie skriver med, at afbryde kontakten med hende. Hun tolker det som en reaktion på informationen om høretabet. For hende er det altså ikke en ubegrundet frygt at blive stigmatiseret eller fravalgt, men tværtimod en oplevelse med, at informationen om høretabet ændrer på en fremmed persons opfattelse af hende.

Denne fremmedes fravalg af Emilie er en stigmatisering og har haft afskrækkende effekt på hende. Emilie oplever, at høretabet blev det definerende karaktertræk, der overskyggede hende og fik den fremmede til at afbryde kontakten. Reelt set kunne der være andre forklaringsmuligheder på den afbrudte kontrakt, men sammenfaldet indikerer, at det er en reaktion på hendes betærelse. Emilie ser det som en skelsættende oplevelse, der senere påvirker hendes tanker om og valg i andre datingsituationer.

I denne undersøgelse er Emilie en af de få, der direkte fortæller om oplevelser med direkte stigmatisering. Oplevelser med stigmatisering, er altså ikke nødvendigvis udbredte blandt de unge. Det er derimod en oplevelse af frygt for risikoen for at blive stigmatiseret, der primært er på spil.

UNDLADELSE

FORDELE

ULEMPER

Der er nemt for den unge.

Der bliver ikke taget hensyn, og kommunikationen kan være vanskelig

Skal ikke forholde sig til andres forståelser af hvad man kan eller ikke kan som handicapet

Information mistes eller kræver ekstra arbejde

Kan selv vælge identitetsmarkører

Den unge skal lade som om vedkommende er med, selvom det måske ikke er tilfældet

Man skiller sig ikke ud og kræver ikke særbehandling

Risikerer at blive ”afsløret” som handicapet

Figur 2. Undladelse som strategi. I denne strategi fortæller den unge, ikke om høretabet og hvad omgivelserne kan gøre for at understøtte kommunikationen.

Den perfekte situation

I forbindelse med denne oplevelse, fortæller Emilie om en date med sin nuværende kæreste:

”Der var fx – jeg har en kæreste nu, og vi var på anden date på en restaurant, og der kom vi til at sidde forkert. Så der var ret meget af aftenen, hvor jeg ikke kunne høre hvad han sagde! Og jeg skulle sidde sådan og gætte [hvad han sagde]. Der kunne jeg ikke tage mig sammen til at sige det, fordi jeg synes det var akavet, og nu havde vi allerede sat os, og sådan noget. Så det var ligesom det der med at skulle sige, ’Nårh ja, for resten, jeg er døv på det ene øre, kan vi lige bytte plads?’. Så det blev bare... så jeg endte ikke med at sige det der.”

Emilie har altså svært ved at skulle fortælle andre om høretabet, selv hvis det giver problemer i forhold til at føre en samtale.

Personer der er i risiko for at blive [stigmatiseret](#), kan være meget opmærksomme på deres potentielle stigma, når de er blandt ”normale” personer for at være sikre på, at stigmaet ikke bliver tydeliggjort ([Goffman 1963](#): 25). Emilie, der både oplever frygt for at blive stigmatiseret, hvis hun fortæller andre om høretabet, og som også har oplevet at blive fravalgt på grund af høretabet, ønsker netop at fremstå som normal, ved at gemme høretabet væk. I samtalen med den nuværende kæreste, på en af de første dates, havde hun mange overvejelser om, hvor og hvornår hun kunne fortælle om høretabet, hvis det overhovedet skulle gøres. Hvis hun kunne nævne høretabet indenfor en relevant kontekst eller et emne, hvor det passede ind, kunne hun præsentere det som en mindre kommentar, hvorved hun altså kunne gøre det mindre vigtigt og derved normalisere det. Det er en strategi, hvor hun søger at minimere høretabets betydning.

For Emilie er især situationen og timingen vigtig – det skal først og fremmest passe ind i samtalsens flow, og det skal ske inden, hun har indtaget en permanent position i rummet. Når hun først har sat sig ned og indser, at hun

sidder i en position hvor hun får svært ved at høre sin samtalepartner, vil hun ikke fremhæve høretabet. Hvis hun skulle fortælle om høretabet dér, er det med dét formål at sætte sig på en anden måde, så hun bedre kan høre, hvad der bliver sagt – men dette ville fordrø opmærksom på høretabet, fremfor på Emilie selv, og det er hun ikke interesseret i. Hun vil således ikke fortælle om høretabet med mindre, hun ser en perfekt mulighed for at gøre det.

Emilies eksempel illustrerer, at de unge har overvejelser om, hvad det indebærer at fortælle om høretabet. De løber en risiko for at blive stigmatiseret eller fravalgt. Overvejelsen kan også gå på, hvad omgivelserne ser først – er det mig eller høretabet – og målet med denne strategi kan siges at minimere høretabets potentielle negative betydning ved ikke at omtale eller inddrage det. Kalkulen er med andre ord, at ulempen ved at gå glip af noget er mindre end risikoen ved at blive stigmatiseret, og at få tilskrevet en identitet som handicappet, som ikke er ønsket.

Strategi 2: Åbenhed

Hvor Emilie generelt ikke fortæller andre om høretabet, især ikke i første møde, har Sarah en anden tilgang. Hun har truffet et valg om at fortælle om høretabet for at sikre, at hun kan kommunikere om de hensyn, hun har behov for. Hun er åben for at fortælle andre, hvordan de kan tage hensyn ved fx at tale tydeligere, eller højere, og hun fortæller, at hun generelt oplever, at de personer, hun informerer om høretabet, er gode til at tage imod informationen og forsøge at tage hensyn til hende. Dog har hun også nogle reservationer i forhold til, hvordan hendes høretab skal formidles. Hun fortæller om sin tanker om en situation, hvor en anden person med høretab brugte en bordmikrofon:

”Så hun kunne høre, hvad de alle sammen sagde, og jeg tænkte – jeg har kæmpe stor respekt for, at hun kan

bruge den og at hun gør det. Men jeg kunne også godt se på mig selv, at det kan jeg ikke finde ud af. Men jeg ville helt klart have gavn af det, hvis det var, jeg kunne finde ud af det. For så ville jeg ikke bruge så meget energi på at høre, men jeg kan bare godt lide det der med, at man ikke kan se det på mig, man kan ikke høre det på mig. Men jeg vil helt klart prioritere altid at fortælle det til folk, så de ved det. Så jeg har ikke noget imod, at man ved det (...). Jeg gør helt klart opmærksom på det. Men i forhold til det med at høre... Så vil jeg gerne selv. Så skal der ikke være ekstra fokus på mig.”

Her udtrykker Sarah flere forskellige tanker. På den ene side vil hun gerne informere de personer, hun møder om, at hun har et høretab, og hun gør det til en prioritet at gøre andre opmærksomme på sit høretab. På den anden side har hun dog ikke lyst til at skulle gøre ekstra opmærksom på høretabet ved at bruge teknologi som en mikrofon, der skal ligge til skue for alle andre. Her er der en splittelse i Sarahs tanker om at gøre opmærksom på høretabet – og at gøre opmærksom på sig selv. I det første møde vil Sarah gerne informere om høretabet, så samtalepartneren er klar over det og er klar til at modtage information om, hvad de kan gøre for at tage hensyn.

Således er høretabet altså ikke noget Sarah gemmer væk eller noget, hun er bange for, kan lede til en stigmatisering eller diskrimination. Men når det bliver gjort tydeligt igennem fx en bordmikrofon, er det ikke bare høretabet selv, der sættes i fokus, det er også Sarahs selv og hendes evner. Selvom Sarah har et høretab, lægger hun meget værdi i, at hun kan fungere normalt og har ikke brug for at have synlig støtte i høreteknologien¹. Hvis hun bruger fx en bordmikrofon, ville hun gøre opmærksom på sine begrænsninger. Sarah tænker, at en bordmikrofon ville sende et budskab om, at hun *ikke* kan selv. På trods af hendes gode erfaringer med åbenhed oplever hun stadig en

frygt for, at hun vil blive set på en måde, der ikke stemmer overens med hendes selvbillede som et selvstændigt menneske. Sarah forstår sig selv som en selvstændig person og frygter, at det billede, hun præsenterer for andre, ville blive udfordret af en forståelse af hende, som afhængig af hjælpemidler og som en person, der ikke kan selv. Hun frygter dermed, at hendes sociale identitet vil blive ændret, og at hun vil blive set som mindre værd end ”normale” personer (jf. Goffman 1963).

Sarah oplever ikke nødvendigvis, at andres viden om hendes høretab leder til stigmatisering, men hun kæder dette sammen med, at hun kan klare de samme ting på de samme præmisser som personer, der ikke lever med et høretab.

Åbenheden er således koblet sammen med en mulighed for at bevise, at hun ikke begrænses af høretabet, hvilket tydeliggøres i hendes ønske om, at andre ikke kan se eller høre på hende, at hun har et høretab. Hvis hun kan præsentere høretabet som normalt, som noget hun sagtens kan håndtere, kan hun selv *passere* som normal.

At *passere* er et begreb, som Goffman præsenterer. Han beskriver, at hvis man kan gemme det karaktertræk, der kan resultere i stigmatisering, kan man undgå at blive stigmatiseret (Goffman 1963:58). I det lægger, at man kan passere som en ”normal” person, selvom man har et karaktertræk, der kan blive set som et stigma (ibid.) For Sarah er det muligt at opretholde sit selvbillede og sin sociale identitet som normal, selvom hun har et høretab. Så selvom Sarah godt kan fortælle om høretabet og ikke oplever stigmatisering dér, føler hun stadig noget frygt for, at andre bliver gjort opmærksomme på det, hun ser som det reelle stigma – nemlig, at høretabet *har* konsekvenser for hendes muligheder for deltagelse.

¹ Sarah bruger CI, men de er ikke synlige for andre.

Hvor Emilie beskriver en frygt for at fortælle om høretabet, idet hun tænker, at bare benævnelsen af funktionsnedsættelsen vil lede til stigma, beskriver Sarah i stedet en frygt for at blive stigmatiseret som en person, der ikke er selvstændig og ikke kan klare sig selv. Således beskriver de unge altså begge en frygt for at blive stigmatiseret, men der ses en tydelig variation i, *hvad* de frygter, de ville blive stigmatiseret for.

ÅBENHED

	
FORDELE	ULEMPER
Øger chancen for, at den unge kan følge med i samværet	At blive fravalgt. Nok er folk generelt positive overfor personer med handicap, men deres usikkerhed og uvidenhed om handicap, kan gøre at de fravælger den unge
Kan mindske den unges indsats for at kunne høre. Man er (i princippet) flere til at løfte opgaven	En løbende balancegang mellem hvor stor åbenheden skal være, kræver ekstra energi og indsats
Skal ikke bekymre sig for at blive afsløret som handicappet	At "blive sit handicap" – bliver frataget retten til egen identitet

Figur 3. Åbenhed som strategi. Ved denne strategi fortæller den unge, omgivelserne om høretabet og hvad de kan gøre for at optimere kommunikationen.

Sarahs eksempel peger på en afgørende fordel med denne strategi, nemlig at den åbner mulighed for at tydeliggøre behovet for hensyn. Sarah oplever generelt en god respons på dette; omgivelserne tager hensyn, når hun gør dem opmærksom på behovet. Men åbenheden dækker også over en balancegang; den må ikke

antyde, at hun er mindre værd eller udstille, at hun ikke kan høre alt. Der er et behov for kontrol med informationen. Den må ikke tage magten og bliver definerende for den unge.

Strategi 3: Situationel vurdering

Strategien om at informere andre om høretabet ses også hos Isabella. Hvor Sarah konsekvent har valgt at informere om høretabet, har Isabella valgt en anden tilgang. For Isabella er det situationen og konteksten, der har indvirkning på, hvorvidt hun informerer om høretabet eller ej. Hendes tankegang er direkte koblet til frygten for at blive set som anderledes. Hun fortæller, at hendes forældre altid har opfordret hende til at være åben omkring høretabet. Dermed har hun i folkeskolen og på gymnasiet haft en hørekonsulent ude til at hjælpe med at fortælle om høretabet, og hun har generelt søgt at være meget åben, når der har været spørgsmål til høretabet. Denne tilgang var begrundet fra forældrenes side og senere Isabellas, med, at viden er det bedste våben mod diskrimination. For at undgå at blive stigmatiseret af klassekammeraterne, har Isabella altså igennem hele folkeskolen og gymnasiet informeret om høretabet, og hun har oplevet stor succes med dette. Hun giver et eksempel på dette:

"Jeg har prøvet en enkelt gang, at der var en, der ikke ville have mikrofon på, og så sagde jeg bare til ham, 'Hvis det er vigtigt for andre at høre det, du siger, så er det også vigtigt for mig', og så er den diskussion ligesom lukket. (...) Jeg tror nogle gange folk har været skeptiske, hvis de ikke helt har vidst, hvad det har drejet sig om, men der har jeg også bare været, 'Den optager ikke, du skal bare tage den om halsen, du kan bare tage den af, du 'mutter' den der, så kan jeg ikke høre, hvad du siger', sådan, jeg har virkelig prøvet at afdramatisere det, ikke."

Her illustrerer Isabella, hvordan hun i mødet med manglende forståelse i klasserummet

hurtigt fik etableret, at hun også havde ret til information. Samtidig var hun imødekomende over for de forbehold klassekammeraten havde og fik afmonteret den usikkerhed, der var ved at bruge elevmikrofonen. Her er kerneordet ”afdramatisering”. Det er altså en måde, hvorpå hun kunne gøre opmærksom på høretabet og sikre hensyn uden, at det betød, at hun blev stigmatiseret og derigennem diskrimineret imod. For at undgå stigma og miskreditering i skolegangen valgte Isabella i samråd med sine forældre altså netop at lade være med at forsøge at passere.

Både Emilie og Sarah søger begge at passere; Emilie ved at undgå at fortælle om høretabet med mindre hun kan skabe den perfekte situation; og Sarah idet hun søger at bevise, at hun er selvstændig og kan klare sig uden hjælpemidler på trods af høretabet. Modsat valgte Isabella i folkeskolen, på efterskolen og på gymnasiet at gøre opmærksom på høretabet med det formål at normalisere høretabet og de hjælpemidler, hun brugte. Denne tilgang har Isabella oplevet som succesfuld igennem folkeskolen og på gymnasiet.

Da hun brugte samme tilgang på universitet, oplevede hun dog, at det havde den modsatte funktion:

”Ja, men jeg tror det, der er anderledes, det er, hvad kan man sige... på universitetet der er det mere sådan flydende grupper og i folkeskolen, der havde jeg samme klasse og også i gymnasiet. Så der var det sådan noget med, at jeg stillede mig op og sagde, ’Jeg har høretab, jeg har brug for de og de og de hensyn’, ikke? Hvor på Uni, der er det mere sådan... jeg prøvede at stille mig op på mit første studie og sige det, men jeg synes det blev underligt, fordi der var så mange, ikke?”

Her oplever Isabella, at hun på universitet får en akavet reaktion og sidder tilbage med en anden oplevelse af modtagelsen, end hun tidligere har haft. I denne kontekst må hun erkende, at hendes tilgang ikke fungerer som

ønsket, men at den faktisk resulterede i, at det blev oplevet som underligt, at hun skulle informere alle om sit høretab. Dermed havde informationsdelingen ikke det forventede resultat – det sikrer ikke, at alle har forståelse for og oplever det som normalt, at Isabella har et høretab men derimod, at hun oplever det som underligt. Isabella fortæller senere, at hun i dag gerne vil fortælle om høretabet, og hvordan man kan tage hensyn, hvis hun bliver spurgt ind til det, og hun søger på ingen måde at skjule høretabet ved fx at gemme sine CI væk. Men hun søger ikke længere at gøre opmærksom på det i store forsamlinger.

SITUATIONEL VURDERING

FORDELE

ULEMPER

Mulighed for at være en del af det sociale og fortælle om høretabet, når omgivelserne har lært en at kende

Risiko for at de unge aldrig får fortalt om høretabet; de passende omstændigheder forpasses eller viser sig aldrig

Mindsker risikoen for at blive kategoriseret som handicappet

At komme i en sammenhæng, hvor det er svært at høre og svært at ændre ved dette, hvis omgivelserne endnu ikke kender til høretabet

Øger chancen for, at den unge på sigt kan følge med, når de har givet informationen om høretabet

At skulle evaluere løbende på, om det nu er et godt tidspunkt at fortælle om høretabet eller, om der måske viser sig en bedre mulighed på et senere tidspunkt

Figur 4. Situationel vurdering som strategi. Denne strategi er en kombination af de to andre strategier. Den fungerer ved at den unge altid overvejer i hvilke sammenhænge, det er meningsfuldt at give information om høretabet.

Isabella er nu mere opmærksom på konteksten, for at finde ud af, hvad der fungerer bedst for hende. Blandt store grupper af mennesker annoncerer hun ikke høretabet, da det ikke synes at have den ønskede virkning, men hun vil gerne informere om det og om, hvordan man kan tage hensyn i små grupper, så hun kan være med. Selvom hun har fundet strategier for at undgå stigmatisering, må disse strategier løbende revurderes indenfor forskellige kontekster, så hun ikke oplever, at strategien giver bagslag. Isabellas beretning illustrerer, hvordan valget om at skulle fortælle om høretabet måske ikke er statisk, men derimod eksisterer i en længerevarende proces, der kan ændre sig over tid og ved deltagelse i forskellige sociale sammenhænge. Selvom Isabella ikke udtrykker en stor frygt for at skulle fortælle om høretabet, er hun i dag mere opmærksom på, hvorvidt hun skal fortælle om høretabet i visse grupper, og dermed har hun revurderet sin åbenhed omkring høretabet.

Isabellas strategi er på sin vis et miks af de to andre strategier. I forhold til den første strategi – undladelse – vil hun dog gerne informere om sit høretab, men hun har erfaret, at det kræver den rigtige timing og de rigtige omstændigheder. Tidspunktet og omstændighederne skal være de rigtige, hvis informationen ikke skal udstille hende som anderledes og potentielt underlig. I situationer, hvor de andre ikke behøver at forholde sig til hende, risikerer hun at blive fravalgt, hvis hun deler informationer om høretabet. Det er fx tilfældet på universitetet, hvor den sociale gruppe er langt større end i en skoleklasse.

Ekstra arbejde og øget kompleksitet

Gennemgangen af de tre strategier peger på en række dimensioner, som vi vil kigge nærmere på i de følgende afsnit. Indledningsvis kan man pege på, at de unges erfaringer med de tre strategier peger på en skjult omkostning ved et

høretab. Det giver nogle ekstra overvejelser om, hvordan man takler høretabet – skal man fortælle om det og give omgivelserne mulighed for at tage hensyn, men også løbe risikoen for at blive fravalgt eller blive sat i en bestemt kategori. I en ideel verden ville det ikke være et problem. Der ville det være enkelt at give information og få taget de hensyn, der er nødvendige for, at den unge kan følge med. Men det opleves langt mere komplekst og risikofyldt i den reelle verden. I interviewene fortæller de unge om en frygt for at blive stemplet som anderledes – en potentiel stigmatisering – det fylder meget i deres overvejelser om at dele informationen om høretabet med omgivelserne. Disse overvejelser er vigtige at få indblik i. De giver et analytisk glimt af de unges forhold til det høretab de lever med. Det viser noget af kompleksiteten i funktionsnedsættelsen og de steder, hvor høretabet fylder noget og opleves som betydeligt for den unge. Den norske psykolog Sissel M. Grønlie (1995) fremhæver netop dette forhold:

”Hørselbemming er dramatisk: Det er den funktionsbemmingen, som stenger eller skader kanalen til språkmiljøet, og utelukker eller forvrænger vårt orinterende lydbilde. Men hørselsbemming ser udramatisk ut” (Grønlie 1995:12)

[Grønlies pointe](#) om, at høretabet nok fremstår udramatisk, men at følgerne kan være dramatiske, er væsentlige i denne forbindelse. Også hendes pointe med hvad der står på spil. Det er adgangen til kommunikation og de sociale relationer, der potentielt er på spil, men set udefra ser høretabet ikke ud af noget. Det efterlader et stort definitionsrum til de unge, hvor de skal afveje, hvordan de håndterer høretabet i forskellige sociale sammenhænge (Toldam 2022).

Ungdomslivet er samtidigt særligt i den forstand, at det rummer mange situationer, hvor den unge skal indgå i [nye sociale sammenhænge](#) (Illeris et al. 2009), og i sig selv

kan ses som en livsfase, hvor den unge skal definere sig selv. Der er overgange mellem forskellige uddannelsessammenhænge, hvor den unge skal overveje, hvordan vedkommende vil introducere sig overfor nye studiekammerater. Det kan være i datinglivet, hvor de tilsvarende skal håndtere, hvordan de fremstiller sig selv overfor en potentiel partner. Det kan også være på arbejdsmarkedet, hvor ønsket om at fremstå som en attraktiv medarbejder kan sameksistere med ønsket om, at der bliver taget hensyn til et høretab.

En sociologisk analyse af Niels-Henrik Møller Hansen (2016) peger på, at unges følelser omkring høretabet kan være meget forskellige. Nogle kan være flove, mens andre oplever, at det ikke fylder noget for dem (Hansen 2016:36). Det kommer til udtryk i overvejelserne om, hvorvidt man skal fortælle omgivelserne om høretab, når de fx begynder på en ny uddannelse. En ung deltager i Hansens undersøgelse kondenserer overvejelserne i tre spørgsmål, som hun vejer op imod hinanden:

"Hvad gavner det? Er det en nødvendig info? Og hvordan virker det, at jeg fortæller det?" (informant i Hansen 2016:40)

Citatet peger på nogle af de overvejelser, de unge kan have i denne forbindelse, og som kan være svære at håndtere. Set fra de unges perspektiv i Hansens analyse er det dog erfaringen, at det er mest nyttigt at få det sagt og få orienteret omgivelserne (ibid.).

Skuffeapparater hverken afslører eller afhjælper høretabet

Det er et valg, der kan være svært. På et plan handler det om, at de unge skal erkende, at høretabet giver særlige betingelser. At følgerne er af et omfang, hvor der er tale om et handicap. Den kobling kan være svær at foretage, hvis den unge selv oplever, at det måske ikke er tilfældet:

"På det tidspunkt var jeg i mine sene teenageår, så der havde jeg ikke lige lyst til, at der skulle være sådan et [høreapparat]... altså når jeg i forvejen var velfungerende, så havde jeg ikke lyst til at have et apparat, der var meget tydeligt, og gjorde mig meget markant anderledes, eller hvad man nu skal sige, ikke?"

Sådan fortæller Emilie om sin holdning til høreapparater, da hun var teenager. Hun oplevede, at det var svært at få høreapparaterne til at fungere for hende, men fortæller også om en aversion mod at have høreapparater, fordi de ville synliggøre høretabet for andre. Hun fremhæver, at hun tror på, at høreapparatet kunne hjælpe hende, men hun ved, at der kommer en lang tilvænningsperiode med høreapparaterne, og hun er ikke sikker på, hvor meget høreapparaterne kan gøre for hende. Hun er ikke alene. Fænomenet er så udbredt, at det generelt har givet anledning til betegnelsen ["skuffeapparater"](#), som beskriver de høreapparater, som er blevet udleveret til personer, men som henslæber deres liv i en skuffe i stedet for at blive brugt. En undersøgelse blandt brugere i Danmark peger på, at 12 % af dem, der får udleveret et høretab (i det offentlige) ikke anvender det (Anovum 2016), mens Lindstad (2007) peger på, at 8% af alle høreapparater ender som skuffeapparater. Hansen (2008) undersøger andelen blandt danske unge, der lever med et høretab, og peger på, at det langt fra er alle unge, der bruger deres høreapparat hele tiden. Blandt unge med et let høretab er det under halvdelen (42 %), der bruger deres høreapparat hele tiden (Hansen 2008:196). Dette viser, at Emilie ikke er alene med sin reservation overfor brugen af høreapparater.

Særbehandling uden at være sær

På et andet plan kan det være udfordrende at bede om særbehandling. At skille sig ud og identificere sig som en person, der skal tages

særligt hensyn til kan være svært – særligt som ung. Hvordan vil omgivelserne reagerer og vil det ændre deres billede af den pågældende person? Det kan sammenlignes med at slå en prut. Det kan være en lettelse at få det ud, men det indebærer også en risiko, fordi man ikke ved, hvordan folk modtager den. Nogle reagerer ikke, mens andre forlader rummet og nogle synes, det er pinligt. Hvad der sker, det vides ikke på forhånd, og det er op til den enkelte unge at overveje, hvad der tjener vedkommende bedst. Det kan både være at undlade at fortælle om høretabet eller være den, der informerer og beder om særlige hensyn. Det er en balancegang, hvor behovet for at kunne følge med, skal afvejes imod behovet for at være med.

”Jamen, jeg tror både, det er det der med, at jeg ikke skal være hende med høreapparaterne, men jeg skal være hende, der også har høreapparater, hvis det giver mening”

Sådan udtrykker Mia det. Hun ønsker ikke at være ”hende med høreapparaterne”, men hende der *også* har høreapparater. I dette lille adverbium er kondenseret meget betydning: Hun ønsker ikke, at høretabet og høreapparaterne skal være den dominerende faktor ved hende, men hun ønsker heller ikke at hemmeligholde det. Det skal være et aspekt af hende, men ikke mere end det. Men det gør også svært at finde ud af, hvornår hun skal fortælle omgivelserne om høretabet? Det er op til hende, og det er de unge selv, der står med valget om at skjule eller afsløre det. Det er ikke altid nemt for dem. Hansen (2012) uddyber disse overvejelser:

”Jeg er stadig meget usikker på, hvordan jeg skal tilgå problemet [med at fortælle andre om høretabet]. Man er bange for at blive set ned på.” (informant i Hansen 2012:36)

”Det fyldte meget, fordi jeg var bange for, at de ikke ville acceptere mig, som jeg er. At jeg ville føle mig

udenfor i klassen, og ikke have nogen at snakke med.” (informant i Hansen 2012:36)

Fælles for alle informanter er, at de har overvejelser omkring formidlingen af deres høretab. Sarah har konsekvent valgt at fortælle det i starten af et nyt bekendtskab:

”Det er faktisk noget af det første, jeg siger, når jeg møder nye mennesker. Så siger jeg til dem: ”Jeg har et høretab, og det er sådan, det fungerer for mig, men det vil ikke have nogen betydning ud over, at hvis der er nogle enkelte ting, jeg ikke kan høre, så skal jeg nok lige sige: Vil du lige være sød at gentage (...)”

For Nikolas er overvejelserne omkring, hvordan han taler om høretabet afhængig af sammenhængen og han fortæller også, at han selv har ændret sin tilgang over tid:

”Jeg tror altid, at jeg har lavet den her vurderingssag, men jeg tror, at forskellen for mit vedkommende har ligget i, hvordan jeg har præsenteret det, og hvordan jeg har talt om det selv.”

På et tredje plan kan der være overvejelser om, hvordan, hvornår og hvad man skal give af information. Hvornår er det rigtige tidspunkt at dele information? Emilie føler sig ikke handicappet af sit høretab og har med den begrundelse en strategi, hvor hun undlader at fortælle om høretabet, eller venter til der opstår det, hun oplever, som en passende anledning:

”Jeg er jo fx ikke døv, sådan rigtig døv, så på den måde er jeg jo ikke sådan, så handicappet af det, eller sådan... Ja, så (...) i forhold til sociale sammenhænge, så er det nok sjældent, at jeg gør det første gang, jeg møder folk.”

Undersøgelser peger på, at de fleste mennesker gennemgående er positive overfor personer med handicap, men at de har flere betænkeligheder, når personen med handicappet kommer tæt på, uanset om det er i skolen, på arbejdspladsen eller i privatlivet. Det kan handle om uvidenhed om, hvad et handicap indebærer. En uvidenhed, der kan

give forlegenhed og skamfølelse hos folk, og som kan give barrierer i det sociale rum (Hansen & Nørregård-Nielsen 2015).

I et teoretisk perspektiv kan man sige, at overvejelserne finder sted i en række sammenhænge, hvor de unges identitet og forhold til høretabet kan blive udfordret. Socialpsykologisk set peger forskningen på, at når unge træder udenfor det forventede, det almindelige livsforløb, hvad der også benævnes for normalbiografien (Beck & Beck-Gemshaim 2002) ved at informere om deres hørenedsættelse, løber de en risiko for, at den information kan blive modtaget på måder, de ikke selv kan kontrollere. Det kan give anledning til en ændring af den sociale relation, hvor omgivelsernes blik på den unge ændres. Det ændrede blik kan både betyde, at de ønskede hensyn bliver taget, men det kan også betyde, at den unge bliver set som mindre selvstændig.

Erving Goffman (1959, 1963) skriver om risikoen for forlegenhed og stigmatisering. Sociolog Thomas Scheff (1990) udbygger Goffmans forståelse ved at introducere perspektivet om risikoen for oplevelsen af skam, bevidst som ubevidst, som kan resultere i usikre eller truede sociale bånd. Det betyder i denne forbindelse, at overvejelser om at fortælle andre om høretabet kan være koblet til en række overvejelser om, hvordan den information kan påvirke relationen til dem.

Det er væsentligt at være opmærksom på, at de unge med høretab – uanset hvilken strategi de vælger – arbejder på at være en del af fællesskabet. De vil gerne passe ind, og det indebærer en løbende vurdering af, hvordan handicappet præsenteres. Ofte med den følge at det forsøges kamufleret eller nedtonet. Hansen og Nørregård-Nielsen peger i deres analyser på, at det har konsekvenser – både for den handicappede selv og for omgivelsernes kompetencer til at interagere med personer, der lever med et handicap:

”Handicappet bliver dermed til et personligt problem og noget, der afskærms fra andre, fordi man frygter den potentielle forlegenhed og skam, der kan være ved at bringe et handicap ind i den sociale sammenhæng. Handicappet bliver privatiseret, individualiseret, og det påvirker udgangspunktet, hvis målet er at ændre holdninger og fordomme til personer med handicap.”
(Hansen & Nørregård-Nielsen 2015:4)

Konklusion

At fortælle eller undlade. Det er tilsyneladende et simpelt spørgsmål, der egentligt ikke burde være et spørgsmål. Når en ung ikke kan følge med i en social sammenhæng, er muligheden for at få omgivelserne til at tage hensyn – gentage, tale tydelige eller ændre forholdene, så det er muligt at høre, hvad der bliver sagt – et væsentligt værktøj i værktøjskassen. Men det kræver ofte en udmelding og tydeliggørelse af, hvorfor den unge har brug for det. Da høretabet let lader sig skjule, er det ofte op til den unge selv at vælge, hvad og hvornår vedkommende vil fortælle om høretabet.

De unge deler i interviewene forskellige refleksioner over og oplevelser med at fortælle eller ikke at fortælle om høretabet. De træffer forskellige valg omkring dette. Fælles for dem alle er, at der kan være mange overvejelser tilstede – og at de overvejelser til tider kan fylde meget. Det kan handle om, hvad man ønsker at dele om sig selv eller hvordan omgivelserne vil reagere på informationen? Vil man blive fravalgt eller set som mærkelig? De unge har hver især deres egne begrundelser for de valg, de træffer. I artiklen har vi trukket det frem som tre strategier: Undladelse, åbenhed og situationel vurdering.

Emilie kan se vigtigheden i at informere andre om, at hun har et høretab, så der tages hensyn, men samtidigt har hun en frygt for at blive stigmatiseret og for at blive fravalgt på grund af høretabet. Det gør, at hun vælger ikke at

fortælle andre om sit høretab og nogle gange fravælger at bruge høreapparater.

Sarah er, i modsætning til Emilie, meget opsat på at fortælle andre om høretabet og oplever, at det generelt er en god strategi for hende. Til gengæld udtrykker hun også modvilje mod at tydeliggøre, at høretabet skaber begrænsninger for hende. Isabellas overvejelser er mere tidslige og kontekstuelte prægede, og hun fortæller, at det i den studiemæssige sammenhæng, som hun indgår i, ikke nødvendigvis fungerer godt for hende at fortælle det i store forsamlinger, da hun oplever at få blandet respons. Hun oplever fortsat, at det er gavnligt at tale om høretabet på individbasis eller i små grupper. Andre benytter sig også af situationel vurdering, som fx Nikolas. Her vælger de unge en kombination, hvor de indledningsvis ikke fortæller om deres høretab, men afventer en god mulighed på et senere tidspunkt, hvor de så giver information om høretabet. Tanken er, at omgivelserne lærer den unge at kende, før vedkommende fortæller om høretabet.

Artiklen har søgt at tydeliggøre de mange og komplekse refleksioner, de unge har over, hvorvidt de vil fortælle om høretabet, samt tydeliggøre hvilke bevæggrunde de er motiveret af. Frygten for at blive stigmatiseret spiller en rolle i alle disse overvejelser – i forskellige grader, og på forskellige måder, men dog er det tydeligt, hvordan denne frygt kan have en indflydelse på tankerne om, hvorvidt man skal fortælle om høretabet. At skulle fortælle om høretabet er altså på ingen måde en let beslutning, men tværtimod er der et væld af tanker, overvejelser, og oplevelser, der ligger til grund for beslutningen i øjeblikket, og det er en kompleks og svær beslutning at træffe for de unge.

Hvad kan du gøre for at støtte unge, der er usikre på at fortælle om deres høretab?

- Anerkend at det kan være svært at tale åbent om. Respekter, at den unge ikke nødvendigvis har lyst til at dele viden om høretabet med andre, men også at dette kan være en proces, hvor målet er at understøtte den unges trivsel uanset, hvilken strategi, vedkommende mener, er hensigtsmæssig.
- Undgå at negligere den unges usikkerhed. Der er ingen gylden løsning. De forskellige strategier har forskellige ulemper og fordele, og måske kan usikkerheden mindskes ved at reflektere sammen over dette.
- Tilbyd at du tager med som støtte, når den unge skal fortælle om høretabet. De fleste mennesker er i udgangspunktet positive overfor personer med handicap, men har ikke viden om, hvad et handicap betyder – uvidenhed kan give barrierer i det sociale rum.
- Spørg den unge om, hvilke positive effekter der kan komme ud af, at andre kender til høretabet. Afvej dem med evt. risikomomenter – kan der evt. tages hånd om disse? Kan behovet for at passe ind og være med gøre, at det sker på bekostning af hørelsen? Hvilken form for social relation giver det reelt?
- Tal med den unge om, hvad vedkommende er bange for, at der kan ske. Erfaringen fra andre unge i samme situation er, at åbenhed oftest er en bedre strategi end undladelse.
- Tal med den unge om hvilke situationer eller hvilke mennesker, der vil gøre det tryggere at tale åbent om høretabet. Overvej, hvordan omstændighederne kan gøres mere optimale, men pas på ikke at overtage situationen.

Litteratur

- Anovum (2016). *Eurotrak Denmark (2016)*. Zürich: Anovum
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualisering i moderne samfund*. I: Slagmark nr. 34, forår 2002, Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie, Århus Universitet
- Goffman, Erving (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books
- Goffman, Erving (1963). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Grønlie, Sissel M. (1995). *Når noen ikke hører. Om ulike grupper av døve og tunghørte og deres betingelser for god identitetsutvikling og samfunnsintegrering*. Oslo: Døves Forlag
- Hansen, Niels-Henrik M. (2008). *Når øret klør. Høretab, trivsel og integration blandt unge hørehæmmede*. København: Center for Ungdomsforskning
- Hansen, Niels-Henrik M. (2012). *Unge hørehæmmede. Kommunikative strategier, uddannelsesvalg og trivsel. Anden rapport*. København: Center for Ungdomsforskning
- Hansen, Niels-Henrik M. (2016). *Unge hørehæmmede. Kommunikative strategier, uddannelsesvalg og trivsel: Afslutningsrapport*. København: Center for Ungdomsforskning, Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet
- Hansen, Niels-Henrik M. & Nørregård-Nielsen, Esther (2015). *Holdninger til personer med handicap – Et sociologisk casestudie for Det centrale Handicapråd*. København: Det centrale Handicapråd
- Illeris, Knud; Katznelson, Noemi; Nielsen, Jens Christian; Simonsen, Birgitte & Sørensen, Niels Ulrik (2009). *Ungdomsliv – mellem individualisering og standardisering*. København: Samfundslitteratur
- Lindstad, Jonas Markus (2007). *Høreomsorgen i Danmark. Vurdering og holdninger blandt personer med høretab*. København: CASA
- Scheff, Thomas (1990). *Microsociology. Discourse, Emotion and Social Structure*. Chicago: University of Chicago Press
- Toldam, Eva Juul (2022). *Når handicappet er usynligt, står den enkelte hele tiden med valget om at skjule det*. I: Social Kritik nr. 166/2022-2